

6. Феклистов И.Ф. Инновационный менеджмент: учебник для вузов/ И.Ф. Феклистов. - СПб.: Политехника-сервис, 2010. - 489 с.

7 Державина И.А. Современный рынок образовательных услуг: подготовка специалистов в сфере инноваций/ И.А. Державина // Менеджмент инноваций. - 2008. - № 3. – С. 34 - 38.

Аннотация. Исследован процесс управления трудовыми ресурсами и проведен анализ актуальных проблем их использования в предприятиях сферы услуг.

Ключевые слова: трудовые ресурсы, управление, эффективность, предприятие, менеджмент.

Summary. The process of human resource management and the analysis of actual problems of their use service enterprises.

Keywords: human resources, governance, efficiency, enterprise, management.

*Рецензент д.е.н., професор ОНАЗ ім.О.С. Попова Орлов В.М.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Зубенко В.О.*

УДК 336.279

ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ КЛАСИФІКАЦІЙНИХ АСПЕКТІВ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

*Нескородєва І.І., к.е.н., доцент,
Грачова О.О., студентка (ХНЕУ)*

У статті досліджено та уточнено зміст поняття "банкрутство" з точки зору причин його виникнення. Приведена схема взаємодії видів та чинників банкрутства підприємства.

Ключові слова: банкрутство, фінансова криза, неплатоспроможність суб'єкта господарювання.

Актуальність. Однією із постійних проблем будь-якої економічної системи є наявність підприємств, функціонування яких супроводжується надмірними боргами, в результаті чого виникає нездатність боржника задовольнити вимоги кредиторів щодо оплати товарів, робіт, послуг, а також забезпечити надходження обов'язкових платежів в бюджет та позабюджетні фонди. На сучасному етапі розвитку економіки особливо гостро постає проблема банкрутства в Україні у зв'язку з загостренням фінансової кризи, яка спостерігається в нашій країні протягом останніх років, та ускладнюється негативними міжнародними чинниками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти банкрутства суб'єктів господарювання досліджено у наукових працях: Є. М. Андрушак [1], І.А. Бланка [2], М.О. Кизима [3], Г.М. Ляшенко [4], Р.С. Сайфуліна та А. Д. Шеремета [5], О.О. Терещенко [6] та інших вітчизняних і зарубіжних учених-економістів. Проте за великою кількістю наукових праць в даній галузі не існує єдиного підходу щодо трактування поняття «банкрутство підприємства». Невизначеність понятійного апарату ускладнює процес оцінки ймовірності банкрутства підприємства та зумовлює необхідність уточнення даної категорії в функціонуванні суб'єктів господарювання.

Метою статті є уточнення визначення «банкрутство підприємства» на основі систематизації існуючих підходів до його сутності.

Виклад основного матеріалу. В рамках дослідження теоретичних аспектів оцінки ймовірності банкрутства підприємства виділяють таку споріднену категорію, як «неплатоспроможність», яка в більшості наукових праць ототожнюється з поняттям «банкрутство підприємства». Як юридичні терміни, що виникли під впливом законодавства та судової практики англосовітських країн, поняття «неплатоспроможність підприємства» та «банкрутство підприємства» використовуються для пояснення одного явища, проте банкрутство як елемент неплатоспроможності має вужчий зміст та може вважатися кримінальним діянням, що регулюється відповідним законодавством. Крім цього, банкрутство є крайньою формою неплатоспроможності підприємства, за якої неможливим є виконання зобов'язань перед кредиторами, стабілізація його фінансового стану та відновлення фінансової рівноваги.

Згідно із Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [7], банкрутство розглядається в розрізі ліквідаційної процедури. Виходячи із законодавчо закріпленого визначення, банкрутство має економічний і правовий характер. Економічна складова даного визначення полягає в

неплатоспроможності суб'єкта господарювання, права – в юридичному підтвердженні даного стану.

Відповідно до визначення іншої групи авторів, представниками якої є Н.П. Білоліпецький [8], І.О. Бланк [2], О.О. Терещенко [6], А.Д. Шеремет та Р.С. Сайфулін [5], під банкрутством слід розуміти неспроможність підприємства задовольнити всі вимоги та зобов'язання перед бюджетом та кредиторами. Тобто – неспроможність, яка з економічної точки зору свідчить про нездатність продовження суб'єктом своєї підприємницької діяльності внаслідок низької ліквідності, нерентабельності та безприбутковості.

Іншої думки стосовно сутності поняття «банкрутство» притримуються Г. Ляшенко [4], який причиною банкрутства підприємств визначає неправильно вибрану стратегію менеджменту. Проте даний фактор не є головною причиною, що призводить до банкрутства підприємства в сучасних умовах, а скоріш за все є однією із складових, за допомогою якої можна трактувати дане поняття.

Окрему думку має І. Благун [9], який розглядає банкрутство окремого суб'єкта господарювання як інструмент перерозподілу

ресурсів з метою забезпечення ефективного їх використання на макрорівні.

При проведенні комплексного аналізу, слід звернути увагу на багатогранність даного поняття, що зумовило необхідність дослідження різноманітних підходів сучасних науковців до трактування поняття «банкрутство підприємства». Кожен автор намагається вкласти в поняття своє власне бачення, тому уточнимо поняття «банкрутство підприємства» на основі узагальнення всіх ключових моментів.

Отже, банкрутство – це стан суб'єкта господарювання, що характеризується його неспроможністю розрахуватися за вимогами кредиторів в результаті низького рівня фінансової стійкості, платоспроможності, неефективної діяльності, що є наслідком незадовільного управління підприємством та призводить до застосування арбітражним судом ліквідаційної процедури.

Проблемним аспектом дослідження теоретичних основ банкрутства підприємства, поряд із недосконалістю термінологічного апарату, є відсутність чіткої класифікації його видів.

У різних авторів існують різноманітні погляди щодо виділення основних видів банкрутства (табл. 1)

Таблиця 1

Основні види банкрутства підприємства

Автор/Види банкрутства	Реальне	Технічне	Навмисне	Фіктивне	Випадкове	Необережне	Приховане
О. Я. Подольська	+	+	+	+	-	-	-
Н.П. Шморгун, И.В. Головки	-	-	+	-	+	+	-
О.Я. Базилінська	-	-	+	+	-	-	+
І.А. Бланк	+	+	+	+	-	-	-
В. П. Шило	+	+	+	+	-	-	-
Н.Ф. Чеботарев	+	-	+	+	-	-	-
В.А. Король	+	+	+	+	-	-	-
О.М. Гіряк	-	-	+	+	-	-	+

Спільним видом у всіх авторів є навмисне банкрутство, що свідчить про цілеспрямоване доведення суб'єкта господарювання до стійкої неплатоспроможності через здійснення керівником чи власником підприємства протиправних дій, нанесення економічного збитку підприємству в особистих інтересах чи в інтересах інших осіб, що завдає істотної шкоди державним або громадським інтересам чи законним правам власників і кредиторів.

Вчені О.Я. Подільська [10], О.Я. Базилінська [12], І.О. Бланк [2], В.П. Шило, Н.Ф. Чеботарев, В.А. Король виділяють фіктивне банкрутство, під яким слід розглядати ситуацію, коли підприємство фактично не є банкрутом, але поширює заздалегідь неправдиву інформацію про свою неплатоспроможність, тим самим вводячи в оману

кредиторів для отримання відстрочки виконання своїх зобов'язань.

Окремим видом банкрутства, що виділяється в працях О.Я. Подільської [10], І.О. Бланка [2], В.П. Шило, є реальне, яке характеризує неспроможність суб'єкта господарювання відновити в майбутньому періоді свою фінансову стійкість та платоспроможність в силу реальних втрат використання капіталу. Також автор виділяє поняття технічного банкрутства, яке характеризує стан неплатоспроможності підприємства, яке викликане суттєвим простроченням дебіторської заборгованості та перевищенням її суми над величиною кредиторської заборгованості. При цьому технічне банкрутство при ефективному антикризовому управлінні підприємством не призводить до ліквідації підприємства.

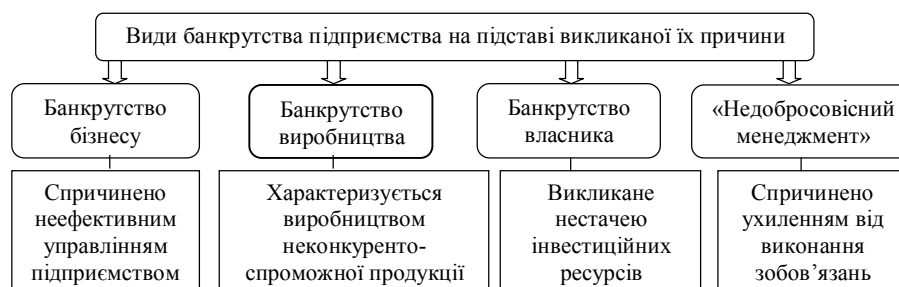
Ще два види банкрутства виділяє Н. Шморгун [11]: випадкове та необережне. Випадкове банкрутство пов'язане з надзвичайними обставинами, політичною нестабільністю та економічною кризою, що в кінцевому результаті призводить до неплатоспроможності підприємства. Необережний вид банкрутства є результатом неефективної роботи, проведення ризикованих операцій.

В свою чергу О. Базилінська [12] додає приховане банкрутство, яке реалізується через навмисне приховання факту стійкої фінансової неспроможності з поданням недостовірних даних з надією на поліпшення фінансового стану, отримання вигідного замовлення або на спробу отримання кредиту.

Іншу класифікацію видів банкрутства, які можна визначити на підставі викликаної їх причини, зазначив М.В. Рукинов [13] (рис. 1.)

Перший вид банкрутства - це банкрутство бізнесу, або банкрутство, пов'язане з неефективним управлінням підприємством, маркетинговою стратегією або використанням наявних ресурсів.

Другий вид банкрутства - це банкрутство власника або банкрутство, викликане, в першу чергу, недоліком у власника інвестиційних ресурсів, необхідних для здійснення розширеного, а іноді й простого відтворення при наявності нормальних основних фондів та трудових ресурсів, розумної маркетингової політики та затребуваності продукції, що випускається.

Рис. 1. Види банкрутства [13]

Третій вид банкрутства - це банкрутство виробництва, коли в силу застарілого обладнання чи через жорстку конкуренцію з боку вітчизняних і зарубіжних виробників підприємство виробляє неконкурентоспроможну продукцію.

Четвертий вид банкрутства, характерний для сучасних підприємств, - «недобросовісний менеджмент». До цього розряду належать дії керівництва підприємства, пов'язані із злісним ухиленням від виконання зобов'язань.

Особливої уваги потребує детальне вивчення причин виникнення банкрутства, що у свою чергу, допомогло б у розробці конкретних шляхів недопущення банкрутства, що є вкрай необхідним, особливо в сучасних умовах. Питання стосовно факторів виникнення банкрутства підприємства є одним з найбільш розроблених як у зарубіжних дослідженнях, так і у вітчизняних виданнях, присвячених даній проблемі. Залежно від місця виникнення прийнято використовувати зазначені нижче фактори:

внутрішні (ендогенні), виникнення та інтенсивність прояву яких залежить від діяльності підприємства, проковтується певними рішеннями, подіями або внутрішнім станом системи;

зовнішні (екзогенні), виникнення та інтенсивність прояву яких не залежить від діяльності підприємства, обумовлюється станом зовнішнього оточення.

Отже, до внутрішніх чинників відносять: виробничі, управлінські, фінансові, маркетингові, інвестиційні, інноваційні.

Виробничі чинники характеризуються неефективністю використання ресурсів підприємства, залежуванням запасів, підвищенням витрат на виробництво. Управлінська діяльність характеризується конфліктами між засновниками (власниками), недоліками в організаційній структурі, низькою кваліфікацією управлінського, виконавчого та технічного персоналу, дефіцитом та високою плінністю кадрів, втратою ключових працівників. В свою чергу фінансові чинники свідчать про зниження ліквідності та фінансової стійкості підприємства, про втрату платоспроможності, надмірну частку позикового капіталу, перевищення допустимих меж фінансових ризиків. Маркетингові чинники характеризуються незадовільним рівнем маркетингу, що призводить до зниження обсягів реалізації продукції, неефективності товарної, цінової, збутової та комунікаційної політики, незадовільному вивченню та прогнозуванню попиту. Стосовно інвестиційних факторів, то вони зумовлені відсутністю прибуткових інвестиційних проектів, високими ризиками для інвесторів, недосягненням запланованих обсягів прибутку за здійсненнями інвестиційними проектами. Інноваційні ж чинники представляють низький рівень впровадження нових видів продукції та відсутність провадження новітніх технологій.

Звертаючись до зовнішніх чинників, які поділяються на міжнародні, національні та ринкові. Міжнародні в свою чергу складаються з макроекономічних факторів (циклічність економічного розвитку), стабільності міжнародної політики (укладання міжнародних угод) та розвитку міжнародної конкуренції. Згідно з національними чинниками, то вони поділяються на психографічні (звичай, традиції, норми споживання, соціально-культурні особливості), фінансово-інжинірингові (нестабільність валютного курсу, фондового ринку, погіршення у банківському секторі), політико-правові, загальноекономічні (рівень ВВП, інфляційні процеси, рівень доходів) та неекономічні (природні фактори; демографічна ситуація).

Ринкові фактори, пов'язані з негативними для підприємства тенденціями розвитку окремих ринків, з якими воно взаємодіє в процесі своєї діяльності.

На рис.2 наведена схема залежності чинників та видів банкрутства підприємства, за якою внутрішні чинники призводять до багатьох видів банкрутства. А саме перш за все це управлінські чинники, які призводять до банкрутства бізнесу, яке в свою чергу може бути спричинено необережним банкрутством, протиправними діями, а саме навмисним банкрутством, а також «недобросовісним» менеджментом.

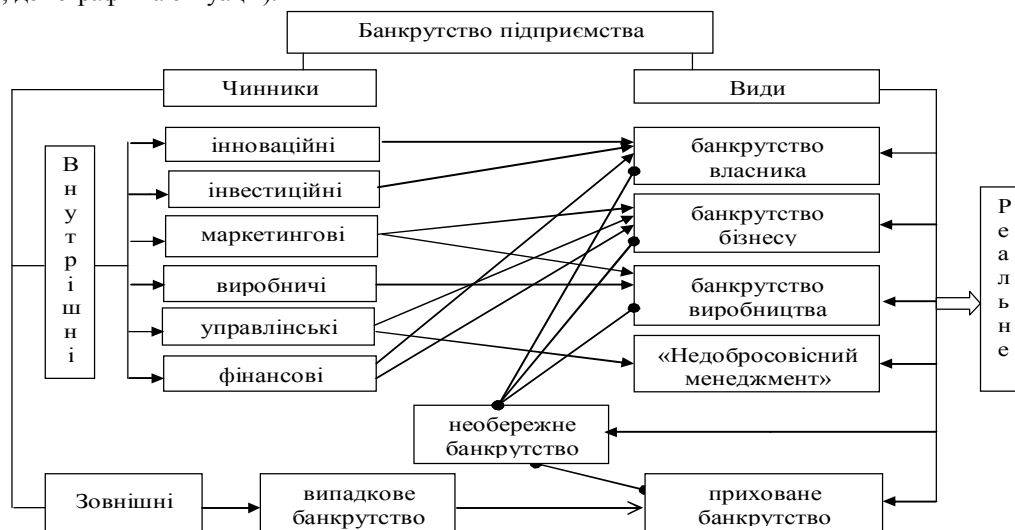

Рис. 2. Взаємозв'язок чинників та видів банкрутства підприємства

В слід за управлінськими чинниками йдуть маркетингові та виробничі чинники, які призводять до банкрутства виробництва, яке також може бути спричинено банкрутством бізнесу та банкрутством власника. До банкрутства власника призводять інноваційні та інвестиційні чинники, які в свою чергу також зумовлені протиправними діями, необережним банкрутством та банкрутством бізнесу. Зовнішні чинники банкрутства підприємства найчастіше призводять до випадкового банкрутства.

Всі чинники, як зовнішні так і внутрішні, та всі види банкрутства спричинюють реальне банкрутство підприємства, яке призводить до застосування арбітражним судом ліквідаційної процедури. Отже, слід зазначити, що існує тісний взаємозв'язок між існуючими факторами та видами банкрутства. Кожен з видів, може спричинити інші, які в сукупності призведуть до банкрутства підприємства.

Висновок. Таким чином, в статті було уточнено поняття «банкрутство підприємства», були наведені існуючі види банкрутства та чинники, які спричиняють їх виникнення, та на їх основі запропонована схема взаємодії видів та чинників

банкрутства підприємства з логічним приведенням до уточненого в роботі поняття «банкрутство підприємства».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрущак Є. М. Удосконалення інституту банкрутства / Є. М. Андрущак // Фінанси України. – 2005. – № 5. – С. 14–21.
2. Бланк І. А. Основи фінансового менеджмента: [научн. посіб.] / І. А. Бланк. – К.: Ника-Центр, Ельга, 2009. – 512 с.
3. Кизим Н.А. Оценка и прогнозирование неплатежеспособности предприятия. – ИНЖЕК, 2004. – 340с.
4. Ляшенко Г. Банкрутство в системі державного регулювання / Г. Ляшенко // Економічний простір. – 2008. – № 2. – С. 94–97.
5. Шеремет А. Д. Фінанси підприємств / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулін. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 387 с.
6. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: навч. посібник / О. О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2000. – 412 с.
7. Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" від 14.05.1992 р. № 2343-XII // Офіційний сайт

Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

8. Белоліпецький Н. П. Финансы фирмы: Курс лекцій / Н. П. Белоліпецький – М. : ИН-ФРА-М, 2001. – 312 с.

9. Благуи, І. Проблеми неплатоспроможності та банкрутства підприємств в економіці України / І. Благуи // Економіст. – 2004. – № 9. – С. 46-49.

10. Подольська В.О. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / В.О. Подольська, О.В. Ярш. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с.

11. Шморгуи Н.П. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Н.П. Шморгуи, І.В. Головка. – К.: ЦНЛ, 2006. – 528 с.

12. Базиліньська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навч. посіб. / О.Я. Базиліньська. – К.: ЦУЛ, 2009. – 328 с.

13. Рукинов М. В. Причины и виды банкротства / М.В. Рукинов // Проблемы современной экономики. – 2008. – №1(25).

Анотація. В статті досліджені та уточнені зміст поняття "банкрутство" з точки зору причин його виникнення. Приведені схема взаємодії видів і факторів банкрутства підприємства.

Ключевые слова: банкрутство, фінансовий кризис, неплатежеспособність підприємства.

Summary. The paper investigates and clarifies the meaning of "bankruptcy" in terms of its causes. Present scheme of interaction types and factors bankruptcy.

Keywords: bankruptcy, financial crisis, insolvent entity.

*Рецензент д.е.н., професор ХІБС УБС НБУ Жихор О.Б.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Якименко Н.В.*

УДК 658.15

ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ «ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА»

*Нескородєва І.І., к.е.н., доцент,
Коцегуб Ю.О., студент (ХНЕУ)*

У статті з позиції процесного підходу уточнено поняття «фінансова діяльність підприємства». В результаті дослідження наукової літератури визначено завдання, напрями та методи фінансової діяльності підприємства.

Ключові слова: фінансова діяльність, фінансові ресурси, напрями, завдання, методи фінансової діяльності підприємства.

Постановка проблеми. В умовах нестабільної економічної ситуації підтримання на належному рівні фінансового стану суб'єктів господарювання всіх форм власності в усіх сферах діяльності потребує сучасної, адекватної ринковій економіці, організації фінансової діяльності підприємства. У зв'язку з цим питання організації фінансової діяльності підприємства набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень та виділення невирішених питань. Проблеми організації фінансової діяльності підприємства знайшли широке відображення у наукових працях таких вчених, як: Л. С. Мартюшева, В. І. Аранчій, Г. М. Азаренкова, А. М. Поддєрьогін, М. М. Бердар, А. Г. Загородній, І. В. Зятковський, О. О. Терещенко, В. М. Опарін [1-9]. Переважна більшість праць присвячена теоретичним основам і методичним підходам з розкриття сутності та виділення основних завдань і напрямів фінансової діяльності підприємства, проте попри значну

кількість праць присвячених проблемам організації фінансової діяльності підприємств не існує єдиного підходу до визначення сутності фінансової діяльності підприємства, що потребує уточнення її змісту, завдань, напрямів та методів організації.

Метою статті є узагальнення теоретичних основ організації фінансової діяльності підприємства у сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. Кожне підприємство націлене на найефективніше використання фінансових ресурсів, що становить зміст фінансової діяльності. Від неї багато в чому залежить своєчасність та повнота фінансового забезпечення виробничо-господарської діяльності та розвитку підприємства, виконання фінансових зобов'язань перед державою та іншими суб'єктами господарювання.

У науковій літературі існує безліч визначень поняття «фінансова діяльність підприємства», проте відсутність єдиного погляду